

Doi: [10.15863/TAS](https://doi.org/10.15863/TAS)

International Scientific Journal Theoretical & Applied Science

p-ISSN: 2308-4944 (print) e-ISSN: 2409-0085 (online)

Year: 2014 Issue: 10 Volume: 18

Published: 30.10.2014 <http://www.T-Science.org>

Sergey Iosifovich Tatarinov

candidate of historical Sciences,
associate Professor,
corresponding member of International Academy of
Theoretical & Applied Sciences,
Educational and Scientific Professional Pedagogical
Institute of Ukrainian Engineering and
Pedagogical Academy
tatbronza@yandex.ua

Grigoriy Konstantinovich Severyn

candidate of medical Sciences, associate
Professor, head of the Department of social medicine,
Donetsk medical University, Ukraine

**SECTION 13. Geography. History. Oceanology.
Meteorology.**

THE ROLE OF ZEMSTVO IN TRAINING AND SOCIAL SECURITY OF DONBASS MEDICAL STUFF

Abstract: The research is devoted to the role of Zemstvo in training and social security of Donbas's medical stuff in 19th – early 20th centuries. The role of Zemstvo in recruitment of doctors and paramedical personnel of Bachmut Uezd, the creation of appropriate social conditions, trainings abroad, life and contagious diseases insurance are studied in the research.

Key words: doctor, doctor's assistant, salary, flat, material assistance.

Language: Ukrainian

Citation: Tatarinov SI, Severyn GK (2014) THE ROLE OF ZEMSTVO IN TRAINING AND SOCIAL SECURITY OF DONBASS MEDICAL STUFF. ISJ Theoretical & Applied Science 10 (18): 48-52. doi: <http://dx.doi.org/10.15863/TAS.2014.10.18.12>

РОЛЬ ЗЕМСТВА В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ, СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЕ МЕДИЦИНСКОГО ПЕРСОНАЛА ДОНБАССА

Аннотация: В работе речь идет о роли земства в профессиональной подготовке, социальной защите медицинского персонала Донбасса в 19-начале 20 ст. Исследуется роль земства в подборе кадров врачей, среднего медицинского персонала Бахмутского уезда, создании надлежащих социально-бытовых условий, стажировок за рубежом, страхования жизни от заразных болезней.

Ключевые слова: врач, фельдшер, оклад, квартира, материальная помощь.

РОЛЬ ЗЕМСТВА У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ, СОЦІАЛЬНОМУ ЗАХИСТІ МЕДИЧНОГО ПЕРСОНАЛУ ДОНБАСУ

Анотація: В роботі розглядаються питання ролі земства в професійній підготовці, соціальному захисті медичного персоналу Донбасу в 19-му – на початку 20 століття. Досліджується роль земства в підборі кадрів лікарів, середнього медичного персоналу Бахмутського повіту, створенні належних соціально-побутових умов, стажувань за кордоном, страхування життя від заразних хвороб.

Ключові слова: лікар, фельдшер, оклад, квартира, матеріальна допомога

У сучасній Україні у зв'язку з впровадженням системи сімейних лікарів актуальним є вивчення досвіду земських установ щодо фінансового та побутового забезпечення медичних кадрів.

Розвиток мережі медичних закладів вимагав від земських установ цілеспрямованої роботи з підготовки медичних кадрів.

Лікарів готували медичні факультети Київського, Новоросійського та Харківського університетів, земство встановлювало їм посадові оклади, створювало належні побутові умови.

Середній медичний персонал (фельдшерів, акушерок, аптекарів) готували губернське та повітове земства, надавали їм пристойне утримання та житлові умови.

У 80 рр. оклад лікаря у Бахмутському повіті складав 800 руб. на рік, з 1895 р. - 1200 руб. на рік і за вислугою років - 1500 руб. [1-2].

Лікарів на роботу, як правило, запрошувала земська Управа. На півмільйона жителів повіту був 121 медичний працівник [3-4].

Фельдшерів Управа приймала за рекомендаціями, клопотанням лікарів, а лікарям була потрібна рекомендація інших лікарів.

На початку ХХ століття первинний оклад лікаря складав 1500 руб. на рік, із збільшенням через кожні 3 роки, максимальна ставка дорівнювала 2400 руб. Крім того виплачували лікарям квартирні в 300 руб. на рік. Фельдшерам і акушеркам платили по 600 руб. і 90 руб. квартирних. Земська квартира лікаря обов'язково повинна була мати 5 кімнат, ванну і клозет. Фельдшерам надавалися 2-кімнатні квартири [5].

17 земських лікарів суміщали основну роботу з роботою на копальнях, фабриках, школах - «побічний дохід утримує лікарів в земстві».

Лікарі, що пропрацювали рік, одержували відпустку на 30 днів, а кожні 3 роки лікарі мали право на стажування за кордоном, при цьому зарплата виплачувалася за 3 місяці і допомога 400 руб. В рік на стажуваннях бували по 2-3 лікарі повіту. На думку земських лікарів стажування проводилися епізодично «через нестачу часу і великої кількості шкіл» [6-7].

Велике навантаження з надання допомоги півмільйонному населенню повіту лежало на початку ХХ ст. на фельдшерах.

Фельдшерів в Катеринославі готувала Школа фельдшерів. Земство направляло своїх стипендіатів. Наприклад, в 1905 р. таких стипендіатів було 2, які отримували по 200 руб. на рік [8].

Штат фельдшерів Бахмуту у 1900 р. складався з 1 городового фельдшера, 1 фельдшера громади, 1 фельдшера залізниці, 7 - фельдшерів і 3 жінок - фельдшерок при земстві [9].

Заробітна платня у медперсоналу в різних повітах була різною і залежала від багатьох чинників.

В 1897 р. оклад фельдшера Бахмутської лікарні складав 360 руб. на рік, а при стажі 10 років більше 420 руб. [10].

З 1902 р. оклад фельдшера у Бахмутському повіті становив 420 - 480 руб. на рік, крім того, фельдшерам видавали квартирні гроші - 60 руб. на рік або надавали квартиру [11-12].

Життя сільського фельдшера багато в чому залежало від зарплати, відношення населення, побутових і житлових умов.

Фельдшер села Селидівки писав, що квартира у нього «сира, холодна і з землею підлогою... Особисто за себе я не посмів би турбувати земство, чи буду я або інший фельдшер, а хворі будуть завжди, щодня з ранку і до вечора приходять нескінченною чергою». Земство було змушено виділити фельдшеру Селидівки 120 руб. квартирних на рік, а ось фельдшеру села Сантуріно було відмовлено підвищити оренду квартири з 60 до 120 руб. на рік і на сторожа 30 руб., оскільки «інші фельдшери не просили» [13].

Через маленьку зарплату фельдшери змушені були суміщати роботу. Так, фельдшер Бахмутської земської лікарні Жолкевський одержував доплату за ведення статистичної звітності і зберігання хірургічного інвентарю (120 руб. на рік). Його звільнення призвело до того, що фельдшеру Зубову, «роблячи вибірки з карток, щомісячно довелося просиджувати до першої години ночі і більше займати декілька годин», довелося дозволити доплату [13].

Праця фельдшера була самовідданою і безкорисливою. Тому земство виділяло стипендії для навчання їх дітей в Бахмутських гімназіях (Логінову, Головку і ін.).

Опікун Луганської дільничної лікарні гласний Г.О. Смекалов клопотав перед земською Управою про нагородження фельдшера Рудникова медаллю за роботу більше 10 років, бо він має «повну пошану суспільства по чуйності, по знанню і досвідченості в медичній допомозі» [14].

В 1905-1907 рр. Земство запросило 2-х нових фельдшерів - віспощепив, виділивши 4,6 тис. руб. [15-16].

В 1904 р. земство ввело обов'язкове страхування від хвороб, каліцтва або сказу лікарів на 5 тис. руб., «студентів-медиків, фельдшерів і фельдшерок-акушерок на 2 тис. рублів» [17].

В 1905 р. обов'язкове страхування було поширено на ветлікарів і ветфельдшерів «по справедливості».

Особливу увагу земство звертало на своїх співробітників і подвижників. «Турбота про народне здоров'я лежить на земстві. Воно зацікавлено в тому, щоб населення було здоровим. Це - основа праці і пов'язаного з ним добробуту». Земство вирішило надавати службовцям, урядовцям, вчителям з 1905 р. допомогу лікарів безкоштовно, як і «відпускати ліки із земської аптеки і дільничних лікарень» [17].

У 1887 р. повітове земство прийняло рішення про щорічні з'їзди лікарів.

Дорадчі з'їзди лікарів відбувалися від 2 до 6 на рік. Розглядали плани лікарень, каталоги ліків, заходи профілактики епідемії, питання медичної справи у земських установах.

Цікавий зміст докладів, які збори лікарів заслуховували в 1909 -10 рр. В.М. Стебельський докладав про норми їжі і постільної білизни в лікарнях, А.Л. Кітаєв про лікування зворотного тифу салъварсаном, Кушинський про асенізацію лікарень, Конторовський про холерну епідемію і про страхування медичного персоналу, санітарний лікар повіту В.П. Фіалковський про санітарний стан шкіл і фінансування заводчиками протихолерних заходів [18-19].

Занепокоєння викликала проблема регулярності медичних оглядів школярів. На 17 ділянці було 19 шкіл, за 7 місяців лікар повинен був оглянути 2 рази всіх учнів, витрачаючи до 35

днів на виїзди. Оглядалися по 1-3 школи на дільниці за рік [18-19].

Лікарі повіту брали активну участь в губернських з'їздах - в 1909 році їх відбулося 3, в 1910-11 роках по 4.

21 квітня 1912 р. відкрився Бахмутський повітовий з'їзд лікарів, який розглянув 8 питань. Відбулося обговорення програми 11 губернського з'їзду - додано питання поліпшення водопостачання у селах [20].

На обласному з'їзді було заплановано 27 питань – про стан медичної допомоги у містах, заводських селищах, про харчувальні ночлежні пункти, про поліпшення житлових умов робітників, про стан акушерської допомоги, про санітарні Опіки шкіл, про бюджет медичних установ та підвищення кваліфікації лікарів, про дитячу смертність, про стан проституції [20].

Лікарі обговорили становище інвалідів-робітників, зосередилися на недостатній медичній допомозі на дрібних та кустарних підприємствах повіту.

У доповіді санітарного лікаря Конторовича мова йшла про недотримання вимог санітарії власниками нерухомості, торговцями, поганих побутових умовах робітників.

Щодо проституції, то думки розділилися-одні лікарі були за поліційні обмеження, інші за «свободу» як у Англії.

З'їзд рекомендував посилити контроль за приватними квартирами робітників у селищах, водопостачанням, забрудненням шахтних вод та звернути увагу на професійні захворювання.

Земство виділило 40 тис. руб. на нові колодязі у селах та 40 тис. руб. на охорону підземних джерел води. Констатували, що у повіті «детская смертность ужасающая по своим размерам...» [14].

У квітні 1914 р. відбувся нарешті XI губернський з'їзд лікарів [21].

З великим теоретичним докладом «Про стан земської медицини в Бахмутському повіті з 1909 по 1912 роки» виступили В.М. Стебельський і В.О. Голубев. Населення повіту складало 286 тисяч, прийшлого населення до 230 тисяч.

На початку ХХ століття у Бахмуті працювали 11 лікарів: Микола Іванович Новгородцев (гласний міської Думи, нерідко заміщав голову В.І. Першина), Віктор Петрович Діомідов (земський інфекційний лікар, син інспектора народних училищ), Іван Михайлович Моняков (колезький радник), Володимир Максиміліанович Стебельський (колезький радник), Володимир Альбертович Бервольф, Митрофан Васильович Ковтуненко (колезький радник, син купця 2-й гільдії Василя Ковтуненко -гласного і секретаря Думи в 1891 - 1899 рр.), Марк Комаровський (санітарний лікар з 1899 року), І.С. Марутаєв (санітарний лікар з вересня 1899 р.), В.П.

Фіалковський (санітарний лікар в 1910 - 1911 рр.), Лейба Абрамович Давидов, Ростислав Вікторович Хабаров [22-23].

Приватною практикою займалися лікарі Приймального покою І.М. Моняков, Л. Б. Французов, на залізниці - К.І. Лівензон. Прийом тільки вдома вели І.Б. Волкомірський, С.М. Сангурський, Л.А. Давидов [22-23].

Бахмутські лікарі могли спеціалізуватися за кордоном.

В 1911 р. лікар Гришинської лікарні В.П. Діомідов був направлений земством у наукове відрядження. В 1912 р. земство відряджало на 4 місяці за кордон лікаря О.В. Філіп'єва [17;21].

Особисте життя земських лікарів було під уважним поглядом громадськості.

Головлікар Бахмутської земської лікарні В.М. Стебельський був шляхетним (народився у селянській родині повіту, закінчив Харківський університет), мав прекрасний особняк, як І.Х. Марутаєв, М.І.Новгородцев, М.В.Ковтуненко.

Санітарний лікар повіту В.П. Фіалковський страждав від скандального характеру своєї дружини. Пристав Бахмуту доносив в Катеринослав, що 13 червня 1909 р. В.П. Фіалковський стріляв в свою дружину Наталію Мартинівну з револьвера через дерев'яний паркан, що розділяв двори Гладиліна і Зуца. Дружина була поранена в руку, а куля рикошетом ще й потрапила у ванну, де купалася чужа дитина. Доктора заарештували, слідство встановило, що подружжя живе окремо, в розлученні, доктор «заборгував» дружині 2475 руб. аліментів, діти знаходяться в притулку в Москві. Про випадок Бахмуті була замітка в газеті "Русское слово". Навіжена, страждаюча психічною недугою, дружина писала скарги у всі інстанції, звинувачувала 33-річного лікаря в тому, що його зброя не зареєстрована, що він «революціонер». В.П. Фіалковського посадили в Арештний Будинок. Проте, в січні 1911 р. Фіалковський урочисто відкривав Реальне училище як гласний Думи. Сімейна історія не зашкодила авторитету лікаря в місті [24].

В.М. Стебельський був гласним Бахмутської Думи, опікував чоловічу гімназію, ремісниче училище. В 1905 р. лікар допомагав революціонерам, лікував поранених солдатів 1-ї Світової війни, «білих» і «червоних», боровся з тифом і під час епідемії в 1920 році помер [25].

За ініціативи лікаря «утворився шаховий гурток» [26].

В 1914 році Катеринославський губернатор не затвердив проект Статуту «Бахмутського шахового Товариства. Тяганина урядовців закінчилася губернаторською відмовою у червні 1915 року. В.М. Стебельський був першим чемпіоном з шахмат у Катеринославській губернії.

Про лікаря С.А. Юсевіча місцева газета писала, що «в глуху темну ніч приходять ... житель із Забахмутки і просить його їхати до хворого. Проте переправлятися через річку немає можливості і доктор погоджується, щоб пацієнт переніс його на своїх плечах... В лікарні був не тільки лікарем для своїх хворих, але і лікував їх душевні рани» [27].

З торговельно-промислового сімейства Французових вийшли лікар Л.Б. Французов, у 1896 р. Софія Французова отримала «дозвіл Думи іменуватися міською акушеркою». Л.Б. Французов народився у 1877 р. Після закінчення із золотою медаллю Бахмутської гімназії закінчив медичний факультет Харківського університету в 1902 р., спеціалізувався з акушерства і гінекології в кращих клініках Відня. З початку російсько-японської війни на фронті проявив виняткове почуття обов'язку і високі етичні якості, був нагороджений бойовим орденом «За самовідданість і мужність, проявлені при наданні допомоги пораненим на полі бою під Мукденом». Після демобілізації Л.Б. Французов продовжив лікарську роботу. З початку 1-ї Світової війни в польовому шпиталі прослужив до 1916 р. Був нагороджений орденом Св. Володимира IV ступеня за мужність при порятунку поранених під час нальоту ворожої авіації на шпиталь [25].

Син купця О.П. Бадодін, лікар - став в 1926 році засновником Артемівської медичної школи фельдшерів.

А.Л. Китаєв в 1904 році закінчив Бахмутську гімназію із золотою медаллю. В 1910 році закінчує медичний факультет Харківського університету. У 1910 р. приймав участь у ліквідації епідемії холери в Бахмутському повіті. З 1911 р. працює в Зайцевській лікарській ділянці. З 1914 по 1918 роки капітан російської армії на фронті 1-ї Світової війни. З 1918 року лікар єврейського Товариства у Бахмуті. Депутат Верховної Ради СРСР I Скликання в 1937 році від Артемівського виборчого округу [25].

В 1913-1914 рр. після закінчення Московського університету і роботи в Одесі у Бахмут переїхав лікар Д.Г. Махлін.

Серед засновників Артемівської фельдшерської школи були земські дільничні лікарі В.П.Діомідов, М.П.Жданов.

Таким чином, вся робота у галузі створення мережі медичних закладів земством у Донбасі мала важливий елемент-соціальне забезпечення медичних кадрів на досить високому рівні. Якщо порівняти середню зарплату лікаря, то вона майже вдвічі перевищувала платню гімназичного вчителя, платня середнього персоналу також була значно вищою, аніж, наприклад, у поліції, пожежників, знаходилася на рівні висококваліфікованих робітників промисловості. Особливі вимоги існували до забезпечення житлом.

References:

1. (1886) Doklady Bakhmutskey uездnoy zemskoy upravы i zhurnaly XX ocherednogo sobraniya. –Bakhmut, 370.
2. (1887) Doklady Bakhmutskey uездnoy zemskoy upravы upravы i zhurnaly XXI ocherednogo sobraniya. –Bazmut, 494.
3. (1888) Doklady Bakhmutskey uездnoy zemskoy upravы i zhurnaly KhKhII ocherednogo sobraniya. –Bakhmut, 424.
4. (1889) Doklady Bakhmutskey uездnoy zemskoy upravы i zhurnaly KhKhIII ocherednogo sobraniya. –Bakhmut, 390.
5. (1895) Protokoly VI S"ezda zemskikh vrachey Ekaterinoslavskoy gubernii 1895. – Ekaterinoslav.
6. (1897) Trudy VII S"ezda zemskikh vrachey i predstaviteley zemstv Ekaterino-slavskoy gubernii. –Ekaterinoslav.
7. (1901) Trudy VIII S"ezda zemskikh vrachey Ekaterinoslavskoy gubernii, 1900. Ekaterinoslav.
8. (1906) Denezhnyy otchet Bakhmutskey uездnoy zemskoy upravы za 1905. -Ch.1. 1905, - ch.2. –Bakhmut, 45.
9. (1899) Oчерk zaboлеваemosti naseleniya Ekaterinoslavskoy gubernii v 1898 g. Razrabotka dannykh kartochnoy registratsii bol'nykh. - Ekaterinoslav, 1899; RGIA. - F.1288.- Op.6.- D.84. Otchet Bakhmutskey gorodskoy upravы za 1899g.
10. (1896) Otchet Bakhmutskey uездnoy Zemskoy Upravы. - Bakhmut: tip. Grilikhesa.
11. (1901) Doklady Bakhmutskey uездnoy zemskoy upravы XXXVII ocherednomu sobraniyu. –Bakhmut, 56.
12. (1903) Denezhnyy otchet Bakhmutskey zemskoy upravы. – Bakhmut, 106.
13. (1903) Zhurnaly XXXVII ocherednogo Bakhmutskey uездnoy zemskoy upravы. Ch.1. –Bakhmut, 213.
14. (1910) Doklady Bakhmutskey uездnoy upravы 45-mu ocherednomu sobraniyu sessii 1910. - Vyp. 10-y, - No. 101-103.

15. (1906) Denezhnyy otchet Bakhmutskoy zemskoy upravly za 1905 god. -Ch.1. za 1905 god,- ch.2. –Bakhmut, 45.
16. (1906) Denezhnyy otchet Bakhmutskoy zemskoy upravly . –Bakhmut, 69.
17. (1913) Razvitie meditsiny Bakhmutskogo uezda v 1909-1913 gg. – Bakhmut, 624.
18. (1909) Otchet o deyatel'nosti obshchestva vrachey promyshlennykh predpriyatiy Ekaterinoslavskoy gubernii, 1908. Ekaterinoslav.
19. (1910) Oblastnoy S"ezd Yuga Rossii po bor'be s epidemiyami.- X.
20. (1912) Bakhmutskiy listok, 21 aprelya.
21. (1914) Ekaterinoslavskiy gubernskiy S"ezd zemskikh vrachey. Trudy XI gubernskogo S"ezda. – Ekaterinoslav.
22. (1911) RGIA. - F.1290.- Op.5. - D.230. Anketa statisticheskikh svedeniy o sostoyanii goroda Bakhmuta za 1900-1909 gg.; Kalendar' ezhegodnik «Pridneprov'e». – Ekaterinoslav,1911(Gorodskie i punktovye vrachi, fel'dshera, vetvrachi i fel'dshera).
23. (1916) Otchet o deyatel'nosti sanitarnogo organa Ekaterinoslavskogo gubernskogo zemstva za 1915. –Ekaterinoslav.
24. (1909) D n.OGA. - F.11sch. - Op.1. - D. 1032. Doneseniya uezdnykh ispravnikov.
25. Tatarinov SY, Zavada LV, Blednov VP (2011) Narisi zems'koï meditsini Bakhmut'skogo povitu. –Artemiv'sk, 120.
26. (1912) Pridneprovskiy kray, 30 grudnya.
27. (1913) Bakhmutskaya kopeyka, 22 iyunya 1913.